

Szende László (Eötvös Loránd Tudományegyetem)

Lokietek Erzsébet és a szerzetesrendek

Előadásomban Erzsébet királyné kegyes tevékenységének egyik ágával, a szerzetesrendeknek juttatott adományokkal kívánok foglalkozni. A királyné „hivatali kötelessége” volt, hogy támogassák az egyházi intézményeket. Ez a lengyel származású királyné esetében fokozottan érvényesült. Közrejátszott ebben, hogy Erzsébet 60 éven át, 1320-ban kötött házasságától egészen 1380-ban bekövetkezett haláláig igen aktív szerepet töltött be az ország politikai és kulturális életében.

A szerzetesrendek közül a koldulórendek felé irányult Erzsébet figyelme. Közülük is kiemelkednek az óbudai klarisszák, akik nagyon sokat köszönhettek neki. A királyné számos és sokfajta támogatást nyújtott számukra. Már magának az óbudai kolostornak a megalapítása is Erzsébet személyéhez köthető. XXII. János pápa 1334-ben járult hozzá, hogy a magyar királyné Szent Klára tiszteletére saját és szülei lelki üdvéért kolostort, templomot emelhessen. Az építkezés után, amely valószínűleg 1346 körül fejeződött be Erzsébet tovább folytatta aktivitását. Privilegiumok egész sorával biztosította, hogy apácák semmiben se szenvedjenek hiányt. A kolostor földjeinek növelése érdekében valóságos birtokfelvásárlási hullámot indított fel. Ennek során a királyné területeket szerzett, amelyeket nem sokkal később a klarisszáknak adományozott. Ez a tendencia egyrészt Óbudán, másrészt az ország egyéb más területein is megfigyelhető. Az apácákat ért sérelmek kapcsán a jelenlétében ítéleztek. Erzsébet külön pápai engedéllyel az óbudai kolostorban tartózkodhatott. Lengyel rokonai közül többen a kolostor falai között éltek, akiknek külön jövedelmeket (vámok, malmok) biztosított. 1380-ban írt végrendelete értelmében a királyné itt nyerhetett végső nyugalmat. Az oklevél arról is rendelkezett, hogy az óbudai apácák több értékes műtárgy birtokába kerüljenek. A jótevő emlékét a rendi hagyomány is megőrizte. A kora újkori források kiemelik, hogy amikor az óbudai apácák Pozsonyba menekültek, akkor magukkal vitték a királyné csontjait.

A klarisszákon kívül más szerzetesrendeket is támogatott Erzsébet, de nem egyenlő mértékben. Nagyon tanulságos, hogy a végrendeletben nem szerepelnek a monasztikus rendek képviselői. Ezt talán a XIV. században tapasztalható hanyatlással, és ennek megfelelően a kolduló-, illetve remeterendek előretörésével magyarázhatjuk. A végrendeletben a klarisszákon kívül még három ferences érdekeltségű egyházi intézménnyel találkozunk. Az aracsi kolostor, amely sokáig lakatlan volt, Erzsébetnek köszönhette újratelepítését. Az itt végbemenő építkezéseket a királyné külön összeggel támogatta. A lippai ferences kolostort még Károly Róbert alapította nagybátyja, Toulouse-i Szent Lajos tiszteletére. Az eseményen minden bizonnyal felesége is részt vett. A beregszászi ferences kolostornak is jutott Erzsébet királyné adományaiból: pénzt és kegytárgyakat kaptak. A Nyulak-szigetén található domonkos apácák is pénzben részesültek. A királyné sokat tett Árpád-házi Margit kultuszának terjesztéséért is. Az 1340-es években készült el a királyleány új, nápolyi stílusjegyeket is magában foglaló síremléke. Tevékenykedhetett a szenttéavatási eljárás elősegítésében is.

A remeterendek közül az Anjouk a magyar alapítású pálos rend támogatását tartották a szemük előtt. Különösen I. Lajos király végzett ebben érdemi munkát: számos kolostor alapításában részt vett, és a budaszentlőrinci számára megszerezte Remete Szent Pál ereklyéit. Erzsébet nevéhez köthető talán a Bereg megyei Remete kolostor létrehozása. A karmelita rend Buda alatti megtelepedését is segíthette. Mindenesetre végrendeletében rájuk is gondolt.

Összefoglalva Erzsébet királyné igen tevékenyen működött közre egyes szerzetesrendek támogatásában. Személyében igen buzgó pártfogót találtak ezen egyházi intézmények.